

PERSBERICHT

Nederland veert terug: geen verdere achteruitgang in kwaliteit van leven

Den Haag, 11 december 2015

- Geen verdere achteruitgang in de kwaliteit van leven voor de meeste Nederlanders.
- De middengroep – mensen met een middelbare opleiding – is niet simpel te omschrijven als de groep die de zwaarste klappen opving: wel iets meer achteruitgang in inkomen en iets hogere werkloosheid, maar qua gezondheid, huisvesting, vrijetijdsbesteding, tevredenheid met het leven of slachtofferschap weinig verandering.
- 'De' middengroep bestaat niet: de levenssituatie van mensen met mbo-2/3 is minder goed en bovendien verslechterd tussen 2008 en 2014 in vergelijking met die van burgers op mbo-4 of havo-niveau.
- Aantal kwetsbare burgers na jarenlange stijging nu stabiel op een vijfde van de bevolking.
- De tevredenheid van de Nederlanders is nauwelijks achteruit gegaan sinds de crisis; wel zorgen over de toekomst.
- Nederlanders verkeren in meerderheid in goede gezondheid. Levensverwachting stijgt nog steeds.
- De koopkracht van veel groepen Nederlanders is nog niet geheel terug op het niveau van voor de crisis.
- Opleidingsniveau van de bevolking stijgt steeds verder; vooral vrouwen doen het goed.
- Arbeidsmarkt op vele fronten in beweging: sterke groei tijdelijk werk, arbeidsparticipatie ouderen stijgt gestaag.
- Maatschappelijke betrokkenheid verandert van karakter; meer op lokaal niveau. Het aantal vrijwilligers is de laatste jaren iets afgenomen net als de klassieke vormen van politieke participatie.
- Veelvoorkomende criminaliteit neemt verder af volgens zowel burgers als de politie.
- Ruimtelijke contrasten in Nederland nemen toe.
- Er zijn in Nederland ingrijpende demografische veranderingen gaande met sociale gevolgen, onder meer op het gebied van (zelf)redzaamheid, zorg, wonen en pensioenen.

Dit zijn enkele belangrijke punten uit de SCP-publicatie *De sociale staat van Nederland 2015*. Dit tweejaarlijkse rapport, onder redactie van dr. Rob Bijl, dr. Jeroen Boelhouwer, drs. Evert Pommer en dr. Iris Andriessen, geeft een beeld van de sociale situatie in Nederland. Aan de hand van kerncijfers worden de ontwikkelingen van de laatste tien jaar geanalyseerd op de terreinen arbeid, inkomen, gezondheid, onderwijs, participatie, veiligheid, vrijetijdsbesteding en wonen. Verder wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de publieke

opinie en het politieke klimaat, de leefsituatie van de Nederlanders en het gebruik dat Nederlanders maken van voorzieningen.

Extra aandacht is er in deze editie voor de ontwikkelingen van de middengroep, die in dit rapport is gedefinieerd als middelbaar opgeleiden.

Geen verdere achteruitgang in de kwaliteit van leven voor de meeste Nederlanders

In 2012 verslechterde de leefsituatie in Nederland, de eerste verslechtering in dertig jaar. Uit de meest recente gegevens blijkt dat de verslechtering daarna niet heeft doorgezet: in 2014 is de leefsituatie voor de meeste Nederlanders gelijk aan die in 2012. De economische crisis lijkt daarmee geen verdergaande verslechtering tot gevolg te hebben.

Middengroep is niet simpel te omschrijven als de groep die de zwaarste klappen opving

In deze SSN is speciaal aandacht geschonken aan de kwaliteit van leven van 'de middengroep', hier omschreven als de mensen met een middelbare opleiding. Er is geen eenduidig algemeen beeld te geven van de middengroep: soms zijn ze minder goed af dan andere groepen, soms niet. Het inkomen van de middengroep ging er na de crisis iets meer op achteruit dan dat van andere groepen en ook was er iets hogere werkloosheid. Op andere terreinen is het beeld divers. De achteruitgang in inkomen lijkt geen gevolgen te hebben voor hun gezondheid, vrijetijdsbesteding, huisvesting of tevredenheid met het leven.

'De' middengroep bestaat niet

De middengroep is echter niet homogeen en bestaat uit meer en minder kwetsbare mensen; er zijn grote verschillen in leefsituatie tussen mensen met verschillende maar relatief dicht bij elkaar liggende onderwijsniveaus. De leefsituatie van mensen met een opleiding op mbo-2/3-niveau is minder goed en bovendien verslechterd tussen 2008 en 2014 in vergelijking met die van mensen op mbo-4- of havo-niveau.

Feitelijk blijkt dat er geen zuivere discussie te voeren is met het begrip 'middengroep'. De grenzen waarmee bepaald kan worden wie er wel en wie er niet toe behoren, zijn vaag en kneedbaar; daarmee is de omvang van de groep dat ook, evenals de diversiteit aan mogelijkheden, en gerealiseerde kwaliteit van leven. De in het maatschappelijke debat vaak gehoorde ferme uitspraken over de klappen die deze groep aldoor zou krijgen, behoeven daarom nuancering.

Aantal kwetsbare burgers na jarenlange stijging nu stabiel op een vijfde van de bevolking

Sinds het begin van de crisis is het aandeel kwetsbare burgers in Nederland gestegen, van 22% in 2008 tot 27% in 2013. In 2014 is het aandeel niet verder gestegen. Personen zijn kwetsbaar als zij deel uitmaken van een huishouden met weinig inkomen, laag opgeleid zijn, geen werk hebben of in slechte gezondheid verkeren. Kwetsbaarheid is niet willekeurig verdeeld over de bevolking. Groepen die te maken hebben met een grotere kans op een kwetsbare positie en een stapeling van kwetsbare posities zijn eenoudergezinnen (43%), niet-westerse migranten (42%) en huishoudens woonachtig in een achterstandswijk (41%).

De tevredenheid van de Nederlanders is nauwelijks achteruit gegaan sinds de crisis; we maken ons wel zorgen over de toekomst

De tevredenheid met het leven in het algemeen is groot: gemiddeld geven Nederlanders er het rapportcijfer 7,8 aan. De afgelopen tien jaar zijn we iets gelukkiger geworden. Sinds het begin van de crisis in 2008 zijn we echter iets minder gelukkig geworden. De crisis heeft dus wel enig effect op het geluksgevoel in Nederland, maar dat effect is klein.

Nederland is in Europees perspectief zeker geen ontevreden natie. Nederlanders zijn relatief positief over hoe het gaat met het land, opvallend positief over de nationale politiek en meer dan gemiddeld 'voor Europa'. Opvallend is de relatief grote zorg in Nederland over de toekomst. De verwachting is dat de volgende generatie het eerder moeilijker dan makkelijker krijgt.

Nederlanders verkeren in meerderheid in goede gezondheid. Levensverwachting stijgt nog steeds.

De gezondheid van de meeste Nederlanders is goed. De levensverwachting bij de geboorte stijgt nog steeds en is nu 83,3 jaar voor vrouwen en 79,9 jaar voor mannen. In de periode 2003-2013 is de levensverwachting voor vrouwen met 2,1 jaar gestegen en voor mannen met 3,2 jaar. De levensverwachting voor 80-jarigen laat over de jaren 2003-2011 een vrij snelle stijging zien.

In Nederland waren de babysterfte en de perinatale sterfte in 2004 erg hoog in vergelijking met omliggende landen. Inmiddels is perinatale sterfte tussen 2004 en 2010 gedaald naar het Europese gemiddelde.

Gezondheid en ziekte zijn niet evenredig verdeeld in de bevolking. Voor de levensverwachting bij de geboorte bestaat een verschil van ruim 6 jaar tussen laag- en hoogopgeleiden, en het verschil in de levensverwachting in goede gezondheid is zelfs bijna 20 jaar. Dit is een hardnekkig verschil.

De koopkracht van veel groepen Nederlanders nog niet geheel terug op het niveau van voor de crisis.

Qua koopkrachtontwikkeling gingen in de periode 2004-2007 alle bevolkingsgroepen er nog op vooruit. Daarna werden de effecten van de economische crisis voelbaar. Veel groepen hebben zich hiervan nog niet helemaal hersteld. Dat geldt met name voor de winstinkomens (-5%), de eenverdienershuishoudens (-4%), de WW-uitkeringsgerechtigden (-4%), degenen met een prepensioen (-3%) en de alleenstaanden die jonger zijn dan 65 jaar (-3%). Deze groepen genoten in 2013 een lagere welvaart dan in 2004. Tot de categorieën die er in vergelijking met 2004 op vooruit zijn gegaan, moeten vooral de tweeverdieners (+6%) worden gerekend, evenals de eenoudergezinnen, de niet-westerse migranten (beiden +4%) en de gepensioneerden (+3%).

Opleidingsniveau van de bevolking stijgt gestaag; vooral vrouwen doen het goed.

Al jaren stijgt het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking. Het aandeel van de bevolking dat maximaal basisonderwijs of een vmbo-opleiding heeft gevolgd, is ook in het afgelopen decennium verder afgenomen en het aandeel met een afgeronde hbo- of academische opleiding is verder toegenomen (van 28% in 2004 tot ruim 35% in 2014). Vrouwen doen het beter dan mannen en die voorsprong loopt almaar verder op.

In het afgelopen decennium is het opleidingsniveau van niet-westerse migranten gemiddeld gestegen, vooral door de onderwijsdeelname van de hier geboren tweede generatie. Echter, ook het niveau van de autochtone bevolking steeg, waardoor de niet-westerse migranten hun achterstand op de autochtone Nederlandse bevolking nog niet hebben ingehaald.

Arbeidsmarkt op vele fronten in beweging: sterke groei tijdelijk werk, arbeidsparticipatie ouderen stijgt gestaag.

De arbeidsmarkt herstelt zich langzaam van de crisis: het aantal vacatures neemt toe, terwijl het aantal banen stabiliseert. Ook het percentage werklozen stabiliseert rond 7%. De hoogte van de werkloosheid onder jongeren en vooral onder niet-westerse migranten is echter 1,5 tot 2 keer zo hoog als het gemiddelde. Dit is een hardnekkig verschil. Opvallend is dat de werkloosheid onder 55-64-jarigen stijgt en (historisch) hoog is, terwijl die in andere leeftijdsgroepen over het hoogtepunt heen lijkt te zijn.

In vergelijking met de rest van Europa groeit het tijdelijk werk voor alle opleidingsniveaus in Nederland sterk. Onder laagopgeleiden groeide tijdelijk werk in Nederland sinds 2004 van 17% tot 24%. Onder hoogopgeleiden was de stijging van 10% tot ruim 14%. Van de onderzochte landen is Nederland het enige land waar de groei van tijdelijk werk voor alle opleidingsniveaus meer dan 20% was. De overheid wil de arbeidsparticipatie van ouderen vergroten, om zo de gevolgen van de vergrijzing op te vangen. Het afbouwen van de mogelijkheden om vervroegd met pensioen te gaan, heeft al langere tijd effect: de netto participatie in de leeftijdsgroep 55-64 jaar was in 2014 60%, tegenover 43% in 2004. De groep werkenden van 65-69 jaar nam het afgelopen decennium toe van 7,8% tot ruim 13% medio 2015.

Maatschappelijke betrokkenheid verandert van karakter

De frequentie waarmee de Nederlanders sociale contacten onderhouden veranderde nauwelijks tussen 2004 en 2014; tussen 2006 en 2011 is er wel een daling waargenomen in de tijd die besteed wordt aan sociale contacten. Op de langere termijn (sinds 2004) laten de cijfers van het aandeel Nederlanders dat zich als vrijwilliger inzet nauwelijks veranderingen zien. Kijken we echter naar een kortere termijn (2012-2015), dan is het aantal vrijwilligers eerder iets af- dan toegenomen. Wel blijkt dat mensen die vrijwilligerswerk doen, daar de laatste jaren meer tijd aan besteden. Er zijn indicaties dat Nederlanders zich op lokaal niveau vaker inzetten, bijvoorbeeld in kleine informele verbanden, coöperaties of burgerinitiatieven.

Ook de politieke participatie is aan het veranderen: Nederlanders demonstreren minder snel, schakelen minder snel een politieke partij in, gaan ook minder vaak naar een inspraak- of discussiebijeenkomst en nemen minder vaak contact op met een politicus of ambtenaar. Deze vormen van politieke participatie zijn afgenomen. Daarentegen zijn tegenwoordig meer Nederlanders via het internet politiek actief en is eveneens het boycotten van producten toegenomen (bijvoorbeeld omdat ze milieuvriendelijk zijn of door kinderen gemaakt zijn). Internationaal gezien is het politieke vertrouwen in Nederland overigens hoog.

Veelvoorkomende criminaliteit neemt verder af volgens zowel burgers als de politie.

Met 337 delicten op 1000 personen rapporteerden Nederlanders in 2014 de minste criminaliteit sinds jaren. Niet al deze slachtofferervaringen komen onder de aandacht van de politie, die in 2014 ook een afname registreerde. Het aantal aangehouden verdachten is afgenomen van 238.000 in 2005 tot 176.000 in 2013. Vooral het aandeel minderjarigen (12-17 jaar) onder hen is vanaf 2007 sterk gedaald, van 13,5% naar 8% in 2014.

De veiligheidsbeleving van de burgers is ook verbeterd. In 2014 gaf 36% van de Nederlanders aan zich wel eens onveilig te voelen – een geleidelijke afname met 8% vanaf 2010. Slechts half zo veel mensen (18%) voelt zich wel eens onveilig in de eigen woonbuurt, een aandeel dat nagenoeg onveranderd is sinds 2008.

De ruimtelijke contrasten binnen Nederland nemen toe.

De ruimtelijke contrasten binnen Nederland nemen toe. Terwijl veel steden groeien en jongeren blijven aantrekken, doet zich in landelijke, perifere gebieden en een deel van de randgemeenten bevolkingsdaling en vergrijzing voor. Hoewel in steden zich enerzijds maatschappelijke problemen als armoede concentreren, kenmerken stedelijke gemeenten zich anderzijds ook door een hoog aandeel hoogopgeleiden, terwijl lager- en middelbaar opgeleiden vaker in matig of niet-stedelijke gemeenten wonen.

Er zijn in Nederland ingrijpende demografische veranderingen gaande met sociale gevolgen

Persbericht

Demografische ontwikkelingen als vergrijzing en verkleuring van de bevolking en verdunning van huishoudens hebben – zelfs al binnen een korte termijn van 15-20 jaar - grote gevolgen voor de leefsituatie met betrekking tot gezondheid, participatie, werken, recreatie, mobiliteit en wonen. Het aantal alleenstaanden stijgt veel sterker dan het aantal meerpersoonshuishoudens. Van de ruim 7,6 miljoen huishoudens in Nederland is 37% nu een eenpersoonshuishouden, 29% een meerpersoonshuishouden zonder kinderen, 34% een huishouden met kind(eren) en 7% een eenoudergezin. De vergrijzing gaat verder: het aandeel 65-plussers was in 2002 nog 13,6%, nu is dat bijna 18%. Ook zien we een verder stijgend aantal echtscheidingen: inmiddels eindigt 38% van de huwelijken in een echtscheiding.

De (gezondheids)zorg zal zich, nog meer dan nu al het geval is, moeten richten op hoogbejaarde ouderen. Doordat er minder volwassen kinderen zijn – en kinderen die er zijn, wonen vaak niet meer in de buurt –, zullen de mogelijkheden tot het bieden van mantelzorg beperkter worden. Nu al zal de vraag gesteld moeten worden wat dat betekent voor de mogelijkheden tot (zelf)redzaamheid van mensen, de grenzen van de inzetbaarheid van het sociale netwerk in geval van nood en de bereidheid en mogelijkheid tot het bieden van ondersteuning aan anderen via vrijwilligerswerk.

Door de vergrijzing gaan ook consumptiepatronen veranderen; ouderen richten immers hun leven anders in en hebben andere behoeften dan gezinnen met kinderen of jonge tweeverdieners. Die veranderingen kunnen op vele terreinen zijn: eten en drinken, vrijetijdsbesteding en vakantie, vervoer, inrichting van de leefomgeving. Ook de multiculturaliteit van de Nederlandse samenleving doet op termijn nieuwe vragen opkomen, bijvoorbeeld hoe een goed antwoord te geven is op de woon- en zorgwensen van bejaarde burgers met uiteenlopende culturele en religieuze achtergronden. Door het stijgende percentage echtscheidingen zullen zich in meer gevallen pensioentekorten gaan voordoen, vooral bij vrouwen die niet economisch zelfstandig zijn.

SCP-publicatie 2015/34, *De sociale staat van Nederland 2015*, red. Rob Bijl, Jeroen Boelhouwer, Evert Pommer en Iris Andriessen, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, december 2015, ISBN 978 90 377 0768 7, prijs € 49,50
De publicatie is verkrijgbaar bij de (internet-)boekhandel of gratis te downloaden via de website: www.scp.nl

Voor meer informatie:

Rob Bijl, tel.: 070 - 340 7141, e-mail: r.bijl@scp.nl of
Jeroen Boelhouwer: tel. 070 – 340 7689, e-mail: j.boelhouwer@scp.nl.

Algemene vragen: Irma Schenk (voorlichter), tel.: 070 – 340 5605, e-mail: i.schenk@scp.nl.